

Haydarî şeyhi olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim eserde geçen "ışık" teriminin XIV. yüzyıldan önce kullanılmadığı bilinmektedir (Ocak, s. 103-110). Sonuç olarak, Hacım Sultan'ın Hacı Bektaş'ın çağdaşı ve halifesi olmadığını ve Bektaşî geleneklerine tıpkı Abdal Mûsâ, Kaygusuz Abdal gibi Kalenderî-Haydarî şeyhi hüviyetiyle intikal ettiğini kabul etmek daha doğru görünmektedir. Kilerci postunun Hacım Sultan makamı sayılması daha sonra onun Bektaşîlik'te kazandığı önemi gösterir.

BİBLİYOGRAFYA :

Das Vilâjet-nâme des Hâdschim Sultan (nşr. Rudolf Tschudi), Berlin 1914; *Manâkub-ı Hacı Bektaş-ı Velî: Vilâyetnâme* (haz. Abdülbâki Gölpinarlı), İstanbul 1958, s. 83-88; *Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi* (nşr. Bedri Noyan), Aydın 1986, s. 400-419; Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Süflilik: Kalenderîler*, Ankara 1992, s. 103-110; "Hacım Sultan", TA, XVIII, 284.

AHMET YAŞAR OCAK

HACİVEYİSZÂDE MUSTAFA

(1887-1960)

Konya'nın
dinî hayatını etkileyen
şahsiyetlerden biri.

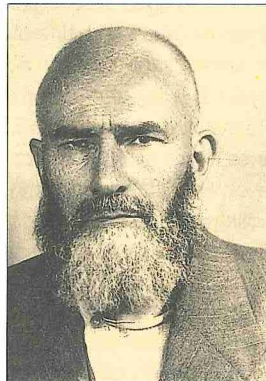
Konya'da doğdu; bu şehrin tanınmış din âlimlerinden Zâr Efendi Medresesi müderrisi Hacı Veyis Efendi'nin oğludur. İlk öğrenimini ve hıfzını babasının yanında yaptı; daha sonra Bekir Sâmî Paşa Medresesi'ne girdi. Burada, başta Şeyh Mehmed Bahâeddin Efendi olmak üzere çeşitli hocalardan, bu arada şeyhin oğulları Zeynelâbidin ve Ahmed Ziyâ efendilerden ders görüp icâzet aldı (1904). Son zamanlarında öğrencilerine o günleri sitayişle anlatan Haciveyszâde'nin, "Mehmed Fahreddin (Kulu) Efendi ile birlikte Mehmed Bahâeddin efendimizin sâhib-i tertîb cemaati idik" dediği bilinmektedir. Bununla, medresenin güneyindeki İplikçi (Altunabâ) Camii'nde imamlık yapan hocalarına, camiye devamlarının yanında mânevî terbiye ve ilim tahsili hususunda da bağlı olduklarını anlatmak istemiştir. Haciveyszâde, medreselerin bina, yönetim ve programlarının günün şartlarına uygun hale getirilmesi amacıyla İstanbul'da alınıp uygulanan bazı tedbirlerin taşraya da yansması sonucunda Konya'da 1909 yılında kurulan Islâh-ı Medâris-i İslâmiyye Cemiyeti tarafından Bekir Sâmî Paşa Medresesi binasında birtakım yeni ilâve ve düzenlemeler yapılarak açılan

(1910) ve kısaca "Islah" olarak bilinen yeni medresede, bu müessesenin I. Dünya Savaşı sırasında kapanmasına kadar Arapça ve dinî ilimler okuttu.

Kurucu soyadını alan Haciveyszâde Mustafa Efendi 1940'lı yıllarda Piri Mehmet Paşa Camii'nde, 1950'den itibaren de Aziziye Camii'nde imam-hatiplik yapmış, ayrıca çeşitli cami ve hapishanelerde vâiz olarak hizmet vermiştir. Daha sonra Konya İmam-Hatip Okulu'nda Arapça, tefsir, hadis, fıkıh derslerini okutmuş, pek çok din âliminin o günlerde yadırgayarak baktığı bu okulların önemini önceden kavrayıp Konya'nın dinî hayatına yön veren kişiler arasında yerini almıştır. Hocalığı sırasında öğrencilerine maddî ve mânevî yardımda bulunan Haciveyszâde ayrıca okul, kurs binası, öğrenci yurdu, hastahane, aş ocağı, yol yapımı gibi pek çok alanda hizmet veren derneklere, vakıflara faal üye olarak katılmıştır. Öte yandan İmam-Hatip Okulu'na giremeyen pek çok gence Arap dili ve edebiyatı, tefsir, hadis, İslâm hukuku ve akaid dersleri okutmuştur. Sahâbeye dair geniş bir neseb bilgisine sahip olan ve Ehl-i bey'ti çok seven Haciveyszâde, vaazlarında cemaate devamlı olarak Hz. Peygamber'in izinden gitmeyi tavsiye eder, her konuşmasında mutlaka Asr-ı saâdet'i anlatır, ashaptan örnekler verir ve meclisi daima canlı tutardı.

Haciveyszâde 5 Şubat 1960'ta vefat etti ve ertesi gün şehrin güneydoğusundaki Üçler Kabristanı'na defnedildi. Adına yaptırılan ve Ekim 1995'te ibadete açılan büyük bir cami-külliye ile şehirdeki birkaç küçük kütüphane onun hâtırasını yâda vesile olmaktadır.

Haciveyszâde Mustafa Efendi güler yüzlü, hoşsohbet, karşısındakinden iltifatını esirgemeyen, mert ve dürüst, af-

Haciveyszâde
Mustafa

Haciveyszâde Mustafa'nın Üçler Kabristanı'ndaki mezarı - Konya

fedici ve birleştirici bir insandı. Camiye gidip gelirken esnaf arasında gördüğü hoş olmayan davranışları düzeltmeye çalışırdı. Onun insanları kırmadan kötülüğü önlemeye çalışan tutumu bugün dahi birçok kişi tarafından anılmaktadır. Haciveyszâde'nin basılmış herhangi bir eseri yoktur.

BİBLİYOGRAFYA :

Konyalı, *Konya Tarihi*, s. 789-790; Mustafa Özdamar, *Haciveyszâde*, İstanbul 1992; Mustafa Balkan, "Konya'nın Manevî Mimarlarından Haciveyszâde Mustafa Anıldı", *Zaman*, İstanbul 13 Şubat 1992, s. 11 (maddenin yazımında Haciveyszâde'nin ailesinden ve öğrencilerinden alınan bilgilerden de faydalanılmıştır).

ALİ OSMAN KOÇKUZU

HACİYAHİÇ, Muhammed

(1918-1986)

Boşnak asıllı
âlim ve tarihçi.

6 Şubat 1918'de Saraybosna'da (Sarayjevo) doğdu. Bosna-Hersek'in tanınmış ailelerinden olan Hacıyahîç ailesi, XVIII. yüzyılın meşhur şairlerinden Hacı Mustafa Muhlisî'nin torunlarıdır. Muhammed Hacıyahîç bundan dolayı Muhlisizâde olarak da tanınır. Babası Hacı Hâfız Cemâleddin ile dedesi Hacı Hâfız Muhammed'in Bos-

na-Hersek'in kiraat ulemâsı arasında seçkin bir yeri vardı.

Hacıyahîç ilk ve orta öğrenimini Saraybosna'da tamamladı. Zagreb Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra aynı fakültede doktora yaptı. Saraybosna, Mostar, Gradačac, Zagreb ve Raša'da hukukçu olarak çeşitli görevlerde bulundu. Emekliye ayrılmadan önceki son görevi, Bosna-Hersek İlimler Akademisi'nin Bosna-Hersek Tarihi Komisyonu sekreterliği ve ilmi danışmanlığıdır. Uzun yıllar Saraybosna Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne bağlı Toplumsal Bilimler Araştırma Enstitüsü'nde misafir danışman olarak çalıştı. Hacıyahîç 21 Haziran 1986'da Saraybosna'da vefat etti.

Bosna-Hersek'te İslâm'ın yayılış tarihiyle ilgilenen Hacıyahîç kendi adıyla yahut M. Hj., Muhlisî Zâde, A. Kopčić veya Muhamed Džemaludinović imzaları ile birçok makale ve eser yazmış, yayınlarında daha çok Bosna-Hersek'in müslüman halkının yakın dönem tarihi üzerinde durmuştur. Narodna Uzdanica adlı müslüman kültür derneğindeki sosyal faaliyetler onun himayesinde yürütülmüştür. Hacıyahîç, Kasım 1939 - Aralık 1941 yılları arasında *el-Hidaje* dergisinde "Naša Kronika" adlı bölümü yönetmiş, aynı dönemde Diyanet İşleri Başkanlığı Müzesi için bir proje hazırlamış, Bogumil ve müslüman Boşnak halkına ait bir güzel sanatlar fuarının hazırlık çalışmalarını yapan komisyona üye seçilmiştir. Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi tarafından 1972 yılından beri yayımlanan *Anali Gazi Husrevbegove biblioteke* dergisinin kurucusu, ilk başyazarı ve sorumlu yazı işleri müdürü olan Hacıyahîç, Yugoslavya'da ve dış ülkelerde yapılan ilmi toplantılarda özellikle Bosna-Hersekli müslüman halkın tarihi ve problemleri konusunda tebliğler sunmuştur. Saraybosna'da İlahiyat Fakültesi'nin kuruluşu sırasında Balkanlar'daki İslâm medeniyeti ve kültürü dersinin müfredat programını hazırlamıştır. Bosna-Hersek'teki Hamzaviler hakkında araştırma yapanlardan biri de Hacıyahîç'tir. Bu konuyla ilgili makaleleri *Prilozi za Orijentalnu Filologiju (POF)* (II-III [Sarayjevo 1952-53], s. 215-217; V [1954-55], s. 325-330; X-XI [1960-61], s. 193-203) ve *Život* (XXV/1 [Sarayjevo 1976], s. 79-91) adlı dergilerde yayımlanmıştır. Alhamiyado edebiyatına dair (Arap harfleriyle yazılmış Boşnak dilindeki edebiyat) *Bosansko-Hercegovačka Književna Hrestomati-*

ja adlı ansiklopedik eserin I. cildindeki "Muslimanska Književna Tradicija" adlı bölümü hazırlamış ve ayrıca esere bir ön söz yazmıştır. Bogumiller, Bosna kilisesi, Bosna'da İslâmlaşma ve Bosna-Hersek Ortaçağ tarihiyle ilgili konularda da çalışmalar yapan Hacıyahîç'in makalelerinin büyük bir kısmı *Islamski Svijet, Novi Behar, Prilozi za Orijentalnu Filologiju (POF), Glasnik Islamske Vjerske Zajednice (Glasnik Vrhovnog Islamskog Starješinstva), Muslimanska Svijest, Bosanski Pogledi, Pregled, Mjesečnik Pravnog Društva, Život, Anali GHB, Bibliotekarstvo, Obzor, Slovensko Bratstvo, Mladost, Hrvatski Dnevnik, Südost Forschungen* gibi dergilerde yayımlanmıştır. Bundan başka *Takvim, Narodna Uzdanica* vb. yıllıklardaki makaleleriyle *Hrvatska Enciklopedija* ve *Enciklopedija Jugoslavije* gibi ansiklopedilerde maddeleri neşredilmiştir.

Eserleri. 1. *Narodne Pjesme o Đerđelez Aliji* (Sarayjevo 1934). Hacıyahîç, Cercelez Ali hakkındaki halk türkülerinden meydana gelen kitabın tahkikli neşrini yapmış ve bir de ön söz yazmıştır. Eser daha önce *Novi Behar* dergisinde yayımlanmıştır (yıl VIII, nr. 11-12, Sarayjevo 1934, s. 205). 2. *Stav Muslimana Bosne i Hercegovine u Pogledu Nacionalnog Opredjeljenja* (Sarayjevo 1970). On iki bölümden ibaret olan bu eserin dokuz bölümünü bizzat Hacıyahîç yazmış, "Priroda i Karakter Nacionalnog Osječaja Muslimana" adlı bölümü Atif Purivatra, diğer bölümleri ise muhtemelen Mustafa İmamović ile birlikte hazırlamıştır. 3. *Grada za Bibliografiju o Nacionalnoj Problematiki Bosanskih Muslimana* (Sarayjevo 1971). Belgrad Toplumsal Bilimler Enstitüsü'nün "Yugoslavya'daki Milletlerarası İlişkiler ve Federalizm Problemi" adlı projesi için Atif Purivatra ile ortak olarak hazırlanmış bir eserdir. Kitapta 1034 bibliyografi maddesi yer almaktadır. 4. *Et-nogeneza Bosanskih Muslimana* (Sarayjevo 1973). 5. *Predislamski Elementi u Kulturi Bosanskih Muslimana* (Sarayjevo 1973). Son iki eser, Saraybosna Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne bağlı Toplumsal Bilimler Araştırma Enstitüsü'nde misafir danışman olarak hazırladığı ilmi projenin mahsulleridir. 6. *Od Tradicije do Identiteta* (Sarayjevo 1974; Zagreb 1990). İkinci sırada yer alan eserin yeneden kaleme alınmış şeklidir. 7. *Islam i*

Muslimani u Bosni i Hercegovini (Sarayjevo 1977). Mahmud Tralyiç ve Niyaz Şükrî ile birlikte hazırlanmış ortak bir çalışma olup Saraybosna İlahiyat Fakültesi'nin açılış münasebetiyle yayımlanmıştır. 8. *ABC Muslimana* (Sarayjevo 1990). Atif Purivatra ile müşterek hazırlanan eser Boşnak halkına ait 1000'i aşkın maddeden meydana gelmiştir. 9. *Porijeklo Bosanskih Muslimana* (Sarayjevo 1990). Bosnalı müslümanların tarihine dairdir. 10. *Posebnost Bosne i Stradanja Muslimana* (Sarayjevo 1991). "Spectator" imzası ile memorandum olarak hazırlanıp II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa müttefik kuvvetlerine gönderilen eserde II. Dünya Savaşı esnasında Bosna'da müslümanlara yapılan zulüm ve katliamlar anlatılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na Orijentalnim Jezicima*, Sarayjevo 1973, s. 453; M. H., "Od Tradicije do Identiteta - Geneza Nacionalnog Pitanja Bosanskih Muslimana, Dr. Muhamed Hadžijahić, Svjetlost", *Takvim* 1975, Sarayjevo 1974, s. 300-301; S. M., "Starohrvatska Književnost Bosanskih Muslimana - Nova Rasprava Muhameda Hadžijahića", *Muslimanska Svijest*, I/17, Sarayjevo 1936, s. 2; E. F. (Ebu Fatime [Muharem Omerdić]), "Domaći Pisci Tesavvufskih Radova: 80. Dr. Muhammed Hadžijahić", *Šebi Arus*, Sarayjevo 1407/1986, s. 63; Milenko Filipović, "Muhamed Hadžijahić - Narodni Pjevači na Dvorovima Bosansko-Hercegovačkih Muslimana", *Prilozi Proučavanju Narodne Poezije*, IV/1, Sarayjevo 1937, s. 159; Marko Perojević, "Muhamed Hadžijahić - Hrvatska Književnost Muslimanska Prije 1878 Godine", *Jugoslavenski List*, Zagreb 5.10.1938, s. 7; Juraj Jurjević, "Muhamed Hadžijahić - Hrvatska Muslimanska Književnost Prije 1878 Godine", *Hrvatska Smotra*, VII/1, Zagreb 1939, s. 40-41; Mustafa Imamović, "Dr. Muhamed Hadžijahić: Od Tradicije do Identiteta", *Pregled*, LXV/8, Beograd 1975, s. 975-978; a.mlf., "Povrati Pamćenje Muslimanima; Muhamed Hadžijahić, "Posebnost Bosne i Stradanja Muslimana", *Glasnik Rijaseta Islamske Zajednice*, LV/5-6, Sarayjevo 1992, s. 292-297; Ismet Bušatlić, "Dr. Muhamed Hadžijahić", *Islamska Misao* (nşr. Starješinstvo Islamske Zajednice Bosne i Hercegovine), VIII/92, Sarayjevo 1986, s. 21; "U Časopisima Islamske Zajednice Dr. Muhamed Hadžijahić je Objavio", a.e., s. 28; Mahmud Tralyić, "In Memoriam - Dr. Muhamed Hadžijahić", *Anali GHB*, XIII-XIV (1987), s. 251-256; Nenad Filipović, "Posljednji Bosanski Polihistorik [Muhamed Hadžijahić]", *Odjek*, XLIII/2, Sarayjevo 1990, s. 26; Hivzija Suljić - Adnan Jahić, "Muhamed Hadžijahić Bošnjak i Znanstvenik", *Hikmet* (nşr. Muftijstvo Tuzlansko), IX/4 [97], Tuzla 1996, s. 41-45.

